

עין יצחק

פינת ההלכה השבועית
מאת מרן הראשון לציון
הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א
בעל ה'ילקוט יוסף'

פר' תצוה תשע"ט | גליון מס' 123

כתיבה: הרב מרדכי גור | עריכה: הרב יצחק קורלנסקי

כיורים נפרדים במטבח – מה גדר החיוב?

הנהגה טובה בשני כיורים | "נותן טעם לפגם" | אכילה עם חלב מאכל שטווגן במחבת בשרית | "נותן טעם בר נותן טעם" דהיתרא | לפי מה נקבע רמת הבליעה בכלים? | זהירות יתירה במטבחים מוסדיים גדולים

שנבלע בכיור או בכלים, הרי זה "נותן טעם לפגם", דהיינו שתערובת האיסור פוגם בטעמו את מאכל היתר, ונלמד כן בגמרא (ע"ז סז ע"ב) ממה שנאמר בתורה (דברים יד כא): "לא תאכלו כל נבילה, לגר אשר בשערך תתננה ואכלה" - כל הראויה לתת לגר שיאכלנה, קרויה נבילה שהתורה אסרתה, וכל שאינה ראויה לתת לגר שיאכלנה, אינה קרויה נבילה ואינה אסורה. וכך פסק בשו"ע (יו"ד סי' קג ס"א). ולכן כאן שהחומרים בהם מנקים את הכלים פוגמים את המאכל, מותר להשתמש בכיור אחד, גם לכלי בשר וגם לכלי חלב, בזה אחר זה.

אין המים מבשלים ובולעים

ובפרט שבדרך כלל אין שוטפים את הכלים במים רותחים ממש שהיד סולדת בהם, שלא יכוו הידיים, וממילא אין הם מפליטים מהכלים ומבליעים בכיור. ועוד יש לצרף דעת הפוסקים שמים הבאים על ידי עירווי אין בהם כח לבשל, אף לא כדי קליפה, ונדוע שדעת הרשב"ם (בתוס' שבת מב ע"ב, זבחים צה ע"ב) שעירווי הרי הוא ככלי שני. והריטב"א (שבת מב ע"ב) כתב שכן דעת הרמב"ן. ובחיזושי הר"ן (שם) כתב שכן דעת הרא"ה. ובתורת הבית להרשב"א (דיני מליחה) כתב שכן דעת בעל העיטור. וכן ביארו התוס' (שבת לט ע"א ומב ע"ב). וכן יש מאן דאמר בירושלמי (שבת פ"ג ה"ה) שעירווי אינו ככלי ראשון, אלא דינו ככלי שני שאינו מבשל. ועוד יש סברא בפוסקים שאף אם במים הבאים על ידי עירווי יש כח לבשל, זהו דוקא במאכלים, אבל בכלים אינם מבשלים.

הבליעות בכלים נקבעים לפי רוב השימוש בהם

ועוד, שבדרך כלל אין שוטפים את הכלים במים רותחים ממש, לכן אף אם בפעם זו שטפו במים רותחים ממש, הרי קיימא לן (עבודה זרה עה ע"ב) שבכל כלי הולכים אחר רוב בליעתו, אם רוב השימוש בכיור הוא במים רותחים שהיד סולדת בהם, או במים פושרים או קרים. וכיון שרוב הבליעה בכיור הוא במים פושרים וצוננים, הולכים אחרי רוב בליעתו. וכיון שבא על ידי עירווי, אינו מבשל, ואמנם להלכה פסק מרן בשו"ע (או"ח סי' שיח סי' יו"ד סי' סה סי"י) שעירווי מבשל כדי קליפה, מכל מקום בצירוף כל הסברות הנ"ל יש להתיר.

שאלה: גן ילדים שיש בו שני כיורים. כיור אחד בגובה הרגיל, והכיור השני נמוך בגובה כחצי מטר, בכדי להקל על הילדים בנטילת הידיים. האם יש לחייב את הגננות והסייעות לרחוץ את הכלים הבשריים בכיור הנמוך ולא בכיור הגבוה בו משתמשים לכלים חלביים, למרות הקושי והטירחא המרובה, או שניתן להקל לרחוץ בכיור הגבוה גם את כלי הבשר לאחר רחיצת כלי החלב?

הנהגה טובה בשני כיורים

תשובה: הנה אף שהמנהג כיום בבתים רבים לעשות מטבח עם שני כיורים, אחד לבשר ואחד לחלב, מכל מקום אין זה חובה גמורה מעיקר הדין, אלא בגדר הנהגה חשובה וטובה. ולכן מי שמתארח או ששכר דירה שאין בה שני כיורים, מותר להדיח כלי בשר בכיור זה אפילו במים חמים, ולאחר שהדיחם והוציאם מהכיור, מותר להדיח בתוכו כלי חלב, אפילו במים חמים, ובפרט שמשתמשים בחומרי ניקוי כסבון וכדו'. ובאופן שיש שני כיורים, ורק הברז משותף לשני הכיורים, בזה בודאי אין כל חשש, ומותר לכתחילה. אלא אפילו בכיור אחד, מעיקר הדין מותר.

אמנם הגאון רבי יצחק יעקב וייס זצ"ל, גאב"ד העדה החרדית, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' ק) כתב לענין מי שאין לו אלא כיור אחד, שמוותר לשטוף כלי בשר ולאחר מכן כלי חלב, ובלבד שלא ידח הכלים בכיור עצמו, רק יניח בתוכו כלי גדול להדחה מיוחדת לכלי בשר בפני עצמם ולכלי חלב בפני עצמם, שלא יגעו הכלים בגוף הכיור עצמו, מפני שהכיור עשוי מחרס, ונבלעים בו שאריות בשר, ובכדי שכלי החלב לא יטריפו את הכיור. ויתירה מכך כתב שמהיות טוב, ישכיר את הכיור בכל פעם בין הדחת כלי הבשר להדחת כלי החלב על ידי עירווי מים חמים בכיור.

"נותן טעם לפגם"

אבל העיקר לדינא להקל בזה, בין לספרדים ובין לאשכנזים, ואין צריך להחמיר להניח איזה מדף וכיו"ב בתחתית הכיור, לפי שכיום שוטפים את הכיור בסבון או אקונומיקה וכל מיני חומרים הפוגמים את שיירי המאכלים, ואף אם משתמשים במים חמים, גם אם נניח

"נותן טעם בר נותן טעם" דהיתרא

בנוסף לכך מבואר בגמרא (חולין קיא ע"ב) הכלל של "נותן טעם בר נותן טעם", הידוע בראשי התיבות: "נ"ט בר נ"ט", (ואינם ר"ת 'נגד טניקים...'). והוא כל דבר שלא קיבל טעם מהבשר או מהחלב עצמו, אלא על ידי דבר אחר שקיבל מהם טעם, דהיינו כגון שהבשר העביר טעם לכלי, ומהכלי עבר הטעם למים, ונמצא שישנם שתי נתינות טעם טרם שבא לכלל איסור, וטעם הבשר הוקלש פעמיים - פעם אחת כשנפלט מהבשר אל הכלי, ופעם שנית כשנפלט מהכלי אל המים. וטעם קלוש זה הבלוע במים, "נותן טעם בר נותן טעם", אינו נחשב לבשר, ואין איסור לאוכלו עם חלב.

חביתה שטוגנה במחבת בשרית

ודוגמא לכך, כגון מחבת שטיגנו בה בשר, ובלעה טעם הבשר ונעשית "בשרית", ולאחר ששטפו את המחבת טיגנו בה ביצה, ואת הביצה רוצים לאכול עם גבינה, הדבר מותר, כי זה "נ"ט בר נ"ט" דהיתרא, שהבשר נתן טעם במחבת, והמחבת הנקיה נתנה את טעם הבשר הבלוע בה בשמן עם הביצה, וזהו טעם שני, שהביצה לא קיבלה טעם ראשון ישירות מהבשר, אלא טעם שני, מ"הבן של הבשר", והוא עדיין היתר, כי אין איסור בבשר עם השמן, ולכן "נ"ט בר נ"ט" דהיתרא מותר.

היתר שטיפת כלים עם שומן ובשר בעין

ואפילו אם בעת השטיפה יש בכלי הבשר שיירי שומן ובשר בעין, ולכאורה הכיור בולע מהשומן, מכל מקום אף אם יסתום את הכיור וימלא את הכיור במים חמים, ולאחר מכן ירוקנם וינקה הכיור, ושוב יתן בהם את כלי החלב, ולאחר מכן יוציא את המים וינקה את הכיור ושוב ימלאהו במים חמים ויתן בהם את כלי הבשר, גם באופן כזה מותר, והוא נקרא "נותן טעם בר נותן טעם" דהיתרא, שהטעם של הבשר או החלב נבלע בכיור, ולאחר מכן הכיור מוציא את הטעם הזה במים, והמים עם הבשר או החלב לעצמם הרי זה היתר בהיתר, שהכלים אינם מקבלים את טעם המאכל ישירות ממנו, אלא מהכיור שהיה בלוע בו הטעם, שהוא "נותן טעם בר נותן טעם".

וכך ביאר מרן בשולחן ערוך (יו"ד סי' צה ס"ג): קערות של בשר שהודחו ביורה חולבת בחמין שהיד סולדת בהן, אפילו שניהם בני יומן, מותר, משום דהוי "נותן טעם בר נותן טעם" דהיתרא. והוסיף שאם היה שומן דבוק, צריך שיהיה במים פי ששים כנגד השומן שעל פי הקערה. אך זה מדובר במים נקיים, אבל אם נותנים סבון ואקונומיקה וכדו', אפילו אם השומן דבוק מותר, וכפי שכתב מרן לאחר מכן שאפילו אם יש שם שומן דבוק, אם יש אפר במים שפוגם את הטעם מותר. ולכן כיום שמניחים הכלים במים חמים בכיור יחד עם חומרי ניקוי, הכיור בולע טעם לפגם.

ואף שמבואר בגמרא (עבודה זרה עו ע"א) שחכמים אסרו לכתחילה "נותן טעם לפגם", שגזרו קדירה שאינה בת יומא משום קדירה בת יומא, ורק בדיעבד נותן טעם לפגם מותר, מכל מקום כל זה אם הבליעה היתה בטעם לשבח, ואחר כך נפגם, וכמו קדירה בת יומא שבלעה איסור בטעם לשבח ואחר כך עבר עליה מעת לעת והטעם

שבתוכה נפגם, בזה אסור לכתחילה גם כשהוא טעם לפגם, אבל אם תחילת הבליעה היתה בטעם לפגם, וכמו בנידון דידן שהכיר בולע תחילת בליעתו מכלי הבשר בטעם לפגם, מחמת חומרי הניקוי, בזה נותן טעם לפגם מותר אף לכתחילה, וכמו שביאר כן הרשב"א (תורת הבית בית ד שער ד) לגבי כל הגעלת כלים שאינן בני יומן. וגם הוא "נותן טעם בר נותן טעם", לכן מותר.

האם "נ"ט בר נ"ט" מותר לכתחילה?

אלא שיש מחלוקת בין הספרדים ההולכים כולם כפי הוראות מרן השולחן ערוך, לבין האשכנזים ההולכים בדרך כלל כהוראות הרמ"א. שלדעת מרן - "נ"ט בר נ"ט" דהיתרא, מותר אף לכתחילה, ומותר לכתחילה לטגן ביצה במחבת נקיה שטיגנו בה בשר קודם לכן, ואין צריך לחפש אחרי מחבת חלבי או פרווה. וכמו כן מי שאפה בורקס גבינה בתנור, שהתבנית היא חלבית, ולאחר ניקיון היטב של התבנית אפה בה בורקס פרווה או עוגת פרווה וכדו', ומכיון שלא בלע ישירות מהחלב, אלא מהתבנית שהיא בלעה מהחלב הבן של החלב, הרי זה "נ"ט בר נ"ט", ולספרדים מותר לכתחילה לאפות עוגות פרווה בתוך תבנית חלבית, ולאוכלם בארוחה בשרית.

וכן להיפך, מי שאפה עוף בגריל בתבנית, ולאחר ניקוי היטב אפה בתבנית עוגה פרווה, מותר לאכול את העוגה בארוחה חלבית. מכיון שלא בלע ישירות מהבשר אלא ממה שבלוע בכלי הנקרא הבן של הבשר. ולספרדים מותר לכתחילה, כמו שכתב הבית יוסף בבדק הבית (סימן צה), וכך משמע מהבית יוסף (סי' פז) בשם רבינו שמשון - אחד מבעלי התוספות, וזו ראייה ברורה לדעתו שמותר אף לכתחילה. ורק האשכנזים מתירים בזה "נ"ט בר נ"ט" רק בדיעבד, אך לכתחילה מחמירים להשתמש בכלי פרווה או חלבי, וכן להיפך. ולכן גם בכיור שהוא "נ"ט בר נ"ט" דהיתרא, ולכן מותר בשופי להשתמש באותו כיור בכלי בשר ולאחר מכן בכלי חלב, אלא שמנהג טוב הוא שנהגו להחמיר ולהשתמש בשני כיורים, בכדי למנוע תערובות וכדו', אבל מעיקר הדין מותר.

למסקנא: מעיקר הדין מותר להשתמש בכיור אחד, הן לכלי בשר והן לכלי חלב, בזה אחר זה, כאשר משתמשים במים צוננים או פושרים, ואפילו מעט חמים, אך לא במים רותחים שהיד סולדת בהם, וכיון שמשתמשים עם סבון ואקונומיקה וכדו', לכן מן הדין מותר. אלא שרבים החרדים לדבר ה' הנהגים להחמיר לעשות שני כיורים, ותבוא עליהם ברכה. אך צריך לדעת מהי החומרא ומהו מעיקר ההלכה, ולכן בנידון דידן אשר הכיור השני נמוך מאד, אין לחייב את הגננות והסייעות ולצערן בטירחא מרובה לשטוף את כלי הבשר וכלי החלב בכיורים נפרדים, אלא ניתן לשוטפם בזה אחר זה.

זהירות יתירה במטבחים ציבוריים

כל מה שאמרנו הוא דוקא בבתי פרטיים, אבל בבתי מלון ומסעדות, ובכל מקומות ציבוריים גדולים, שהתערובת עלולה לגרום לכל מיני מכשולים, שם חייבים לעשות כיורים נפרדים לגמרי, לבשרי בנפרד ולחלבי בנפרד.